

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЩОДО ОБГРУНТОВАННОСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ, ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ

**ЮХНО Олександр Олександрович - доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри
криміналістики, судової експертології та доедичної підготовки**

<https://orcid.org/0000-0001-7973-4581>

УДК 343.285. 121.5 (477)

DOI 10.32782/NP.2023.4.26

У статті на ретроспективному рівні розглянуто наявні теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблемні питання щодо удосконалення забезпечення судового контролю у досудовому розслідуванні з метою забезпечення прав, свобод і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження, зокрема з питань повідомлення особі про підозру, забезпечення і реалізації прав неповнолітніх, заходів кримінального провадження та інших питань взаємодії слідчого, дізнавача і прокурора у цьому напрямі кримінального процесу. З'ясовано про наявність наукової дискусії з піднятих питань, що сприяло науковому вивченню і аналізу наукових позицій вчених і представників наукових шкіл в дослідженому напрямі та напрацювання автором власної наукової позиції та напрямку. Встановлено, що у чинному кримінальному процесуальному законодавстві та у теоретичному доктринальному напрямі відсутнє термінологічне та сутнісне визначення поняття судового контролю, у зв'язку з чим за результатами дослідження запропоновано авторське його визначення, яке рекомендовано науковій спільноті для обговорення. Окремо досліджено процесуальні особливості повноважень слідчого судді щодо судового контролю за обгрунтованістю повідомлення особі про підозру та обрання при цьому передбачених кримінальним процесуальним законодавством певних видів запобіжних заходів. Враховуючи поблажливе відношення держави до молоді, та недопущення потрапляння її у лави професійних злочинців, розглянуто актуальні і суттєві

питання забезпечення судового контролю за дотриманням слідчим, дізнавачем, прокурором засад законності, верховенства права і реалізації прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх у досудовому розслідуванні. В ході дослідження використано норми міжнародно-правових актів та рішень і практики Європейського суду з прав людини, які стали частиною національного законодавства України та є обов'язковими для виконання посадовими особами правоохоронних органів і судових інстанцій та у накових дослідженнях. Зроблено загальний висновок про актуальність та своєчасність піднятих у статті проблемних питань та напрацьованих шляхів, пропозицій і рекомендацій щодо їх вирішення.

Ключові слова: слідчий, дізнавач, прокурор, досудове розслідування, кримінальне провадження, підозра, судовий контроль, удосконалення, проблеми, неповнолітній, права, захисник, повідомлення про підозру, процесуальний механізм.

Постановка проблеми

Слідчий суддя, як і суд не виконує будь яку процесуальну функцію кримінального переслідування і функцію захисту а є нейтральною і об'єктивною судовою інстанцією та окремою гілкою влади. За визначенням В. Бойка, суд виступає універсальним засобом захисту, не будучи залежним від жодної гілки влади й володіючи конституційними гарантіями незалежності [1, с. 16]. Вказане визначається міжнародно-правовими акта-

ми, рішеннями Європейського Суду з прав людини (далі-ЄСПЛ) в галузі прав людини і громадянина, зокрема виходячі із : Загальної декларації прав людини 1948 року (ст. 10); Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ст. 6), Міжнародного пакту про громадянство й політичні права 1966 року (ст.14). За весь час існування незалежної України міжнародна спільнота постійно здійснювала моніторинг за виконанням нею взятих зобов'язань відповідно до ратифікованих міжнародно-правових актів і правових стандартів, практики ЄСПЛ, що стосуються й питань реформування та удосконалення судового контролю. Зверталась увага нашого законодавця на попередню негативну законотворчу практику, при якій у національному кримінальному процесі було відсутнє регулювання ефективного судового контролю за дотриманням прав, свобод і законних інтересів на досудовому розслідуванні. З метою виконання визначених завдань, у 2012 році був прийнятий новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі-КПК України) [1] та низку інших законів, які кардинально поміняли парадигму досудового розслідування та судового контролю за ним, ввівши інститут процесуального керівництва у досудовому розслідуванні з боку органів прокуратури, а також посаду слідчого судді у суді. На останнього було покладено судовий контроль у досудовому розслідуванні з питань дотримання посадовими особами процесуальних прав і обов'язків. Однак, на сьогодні у законодавстві мають місце неузгодженості, прогалини, що підлягають вирішенню на теоретичному, законодавчому та прикладному рівнях. В цих питаннях свою роль відіграє і ЄСПЛ, який висловив найбільше нарікань з виявлених недоліків, зокрема при : повідомленні особі про підозру і застосуванні запобіжних заходів при цьому; дотриманні прав неповнолітніх та ін. Не випадково, Україну не приймають в Європейський Союз (далі – ЄС), поки повністю не буде виконано одну із вимог – це реформування в повному обсязі ефективної судової системи в країні і вказані вимоги особливо загострилися у 2023 році, коли вирішується питання вступу до ЄС. Вказана тенденція

підтверджує актуальність піднятих в статті проблемних питань щодо удосконалення судового контролю на досудовому розслідуванні щодо дотримання прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, зокрема й неповнолітніх, які потрапили в систему кримінально процесуальних відносин та необхідність продовження наукових досліджень в цьому напрямі.

Стан дослідження проблеми

Питання становлення, запровадження і удосконалення судового контролю у досудовому розслідуванні досліджували такі вчені, як : І.В. Вернидубов, А.Ф. Бондюк, А.І. Бондаренко, О.В. Бурлака, В.Д. Бринцев, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевой, М.В. Даньшин, В.Г. Дрозд, В.А. Завтур, Д.Ю. Кавун, М.О. Карпенко, Д.Е. Крикливець, Д.Є. Кутманов, Е.Ф. Куцова, О.М. Ларін, Ю.В. Лисюк, П.А. Лупинська, В.Т. Маляренко, В.В. Назаров, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, Г.П. Середа, Ю.В. Скрипіна, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, А.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, М.А. Устинов, Л.В. Черечукіна, О.Г. Шило та інші. На рівні кандидатських дисертацій вказані проблемні питання досліджували наступні вчені : І.В. Гловюк «Судова діяльність у досудовому провадженні» (2008 р.); Скрипіна Ю.В. «Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності» (2008 р.); Д.Є. Крикливець «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею (2016 р.); А.Ф. Бондюк «Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні (2017 р.); А.В. Завтур Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (2017 р.); О.В. Бурлака «Забезпечення реалізації слідчим суддею функції захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні (2018 р.) та інші. В той же час, не зважаючи на здійсненні наукові роботи вказаними та іншими вченими, не достаньо і комплексно здійснювались дослідження та не піднімались проблемні питання щодо удосконалення судового контролю слідчим суддею за обґрунтованістю повідомлення про підозру особі та обрання при цьому пев-

них видів запобіжних заходів, а також забезпечення і реалізації прав неповнолітніх у кримінальному провадженні, що є перспективним напрямом наукових досліджень.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення понять сутності «судового контролю» і «обґрунтованості» при повідомленні особі про підозру слідчим, дізнавачем, прокурором, а також обрання запобіжних заходів при цьому і з'ясування проблемних питань забезпечення і реалізації захисту прав неповнолітніх. Досягненню вказаної мети має передувати вирішення наступних завдань: на основі аналізу наукових точок зору вчених і представників наукових шкіл, вивчення чинного законодавства і практики правозастосовної діяльності, з'ясувати понятійний апарат, проблемні питання процесуального механізму повідомлення особі про підозру посадовими особами які наділені такими повноваженнями, розглянути наявні проблемні питання і напрацювати пропозиції та рекомендації щодо шляхів їх вирішення.

Наукова новизна

Наукова новизна статті полягає в тому, що в статті дістало подальший розвиток і удосконалення понятійного апарату, щодо сутності «судового контролю» і особливостей повноважень слідчого судді з питань дотримання прав, свобод і законних інтересів при повідомленні особі про підозру у вчиненні конкретного кримінального правопорушення; особливостей та удосконалення термінологічного поняття «обґрунтованість» у процесуальному механізмі судового контролю щодо повідомлення про підозру і при обранні запобіжних заходів у досудовому розслідуванні, а також удосконалення особливостей дотримання прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх посадовими особами, враховуючи наявні теоретичні, законодавчі та прикладні проблемні питання у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу

З початком побудови нової незалежної і демократичної держави, в Україні поступово здійснюється реформування судової гілки влади, що направлено на забезпечення, до-

тримання і вдосконалення конституційних гарантій прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, зокрема відповідно до міжнародно-правових актів і стандартів, рішень Європейського суду з прав людини. З цих питань О.В. Капліна зазначала, що реформування законодавства неможливе без урахування відповідного досвіду міжнародної спільноти. Ставши на демократичний шлях розвитку і визначивши як завдання побудову правової держави, Україна повинна сприйняти глибоко гуманістичні цінності, що набули статусу загальновизнаних норм і стандартів, та імплементувати найпрогресивніші з них у свою правову систему [3, с. 223], що ми підтримуємо. Слід підтримати наукову позицію Р.І. Трокало, який зазначив, що стратегічною лінією сучасної судово-правової реформи є поступова заміна прокурорського нагляду, у тому числі і на стадії досудового провадження, судовим контролем, оскільки поєднання в особі прокурора функції розслідування кримінальних правопорушень та нагляду за ним, суперечить вимогам системного підходу, викликає небезпечні перекоси в досудових стадіях кримінального провадження [4, с. 120]. Вказуючи на важливу роль судового контролю, І.В. Гловюк зазначає, що у досудовому провадженні лише суд (суддя) відповідає тим вимогам незалежності та безсторонності, які встановлені для носіїв судової влади Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та перецедентною практикою Європейського Суду з прав людини [5, с. 1]. З піднятих питань Ю.В. Лисюк зазначив, що запровадження нового спеціального процесуального суб'єкта в кримінальному провадженні – слідчого судді було здійснено для врегулювання питань, пов'язаних із забезпеченням судового контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб у кримінальному провадженні. Таким чином, питання участі слідчого судді в кримінальному провадженні є актуальним та потребує більш детального дослідження науковцями і фахівцями в цій галузі права [6, с. 119-120], що ми підтримуємо, та вважаємо за доцільне додати, що зокрема це стосується й піднятих нами у статті питань, оскільки роль слідчого судді є

ключовою в питаннях перевірки обгрунтованості прийнятих рішень та сприяє виконанню завдань кримінального провадження відповідно до ст. 2 КПК України [1].

При дослідженні повноважень прокурора щодо здійснення функції нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування неодмінно виникає питання про співвідношення нагляду прокурора, як процесуального керівника досудовим розслідуванням, і судового контролю з боку слідчого судді за дотриманням засад кримінального провадження. З цих питань вчені зазначали, що є три варіанти законодавчого розв'язання цієї проблеми, зокрема : 1) прокурор здійснює нагляд лише за тими діями та процесуальними рішеннями органу досудового розслідування, на які не поширюються контрольні повноваження суду, а якщо є потреба вирішити питання, віднесене до компетенції суду, тоді орган досудового розслідування безпосередньо звертається до останнього з відповідним поданням і підтримує його в суді; 2) орган досудового розслідування безпосередньо звертається до суду з поданням про вирішення питань, віднесених до його компетенції, але про таке звернення повідомляє прокурора і той на свій розсуд вирішує питання щодо його участі в судовому розгляді; 3) орган досудового розслідування ініціює перед прокурором питання про звернення до суду, але безпосередньо поданням до суду з поданням про вирішення питань, віднесених до компетенції останнього, звертається прокурор, який і підтримує своє подання у суді [7, с. 8-9]. У свою чергу, Г.П. Серeda виділяв всього два види судового контролю [8, с.14-18], Л.Д. Удалова і В.Я. Корсун пропонували поділяти його на три види [9, с. 72-73]. У той же час, після прийняття чинного КПК України, концепція і класифікація вказаними та іншими науковцями щодо виокремлення видів судового контролю дещо змінилась. Так, Р.І. Тракало пропонував розширити їх пропозиції та класифікувати вказане на чотири види : 1) судовий контроль при дачі дозволів на застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) судовий контроль при дачі дозволів на проведення слідчих (розшукових) дій, що

пов'язані з обмеженням (тимчасовим – ред. авт.) конституційних прав і свобод особи; 3) судовий контроль при дачі дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що пов'язані з обмеженням (тимчасовим – ред. авт.) конституційних прав і свобод; 4) судовий контроль при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора [4, с. 124], що ми підтримуємо, але вважаємо за доцільне додати до вказаної класифікації ще 5 пункт – 5) судовий контроль з виконання заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження відповідно до Розділу IX КПК України (зокрема, щодо питань надання дозволу на здійснення тимчасового та екстрадиційного арешту; надання дозволу на застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави; оскарження рішення про видачу особи – екстрадиції та ін.).

За визначенням В.Г. Дрозд, слідчий суддя, і суд в цілому не належать до сторін кримінального провадження, а також до учасників кримінального чи судового провадження, але їх діяльність і визначення підсудності врегульовано главою 3 КПК України «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження». Однак, у КПК України не закріплено жодної статті, яка б окремо регулювала повноваження слідчого судді, хоча б у загальному вигляді [10, с. 271], що ми підтримуємо. У той же час, загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини, закріплено в положеннях ст. 206 КПК України, але, інші його процесуальні повноваження не унормовано, тому ми вважаємо, що понятійний і сутнісний апарат з цього питання підлягає уточненню та законодавчому визначенню в КПК України. У зв'язку з вказаним, слід підтримати пропозицію В.Г. Дрозд щодо виключення ст. 206 з глави 18 КПК і закріпити повноваження слідчого судді в додатковій окремій статті 31-1 КПК України [10, с. 274-275]. Крім цього, за її визначенням, судовий контроль з боку слідчого судді спрямований на неухильне дотримання не лише верховенства права, але й інших засад кримінального провадження, зокрема за-

конності, змагальності, поваги до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи та ін. [10, с. 264]. Приймаючи участь у дискусії з цих питань, В.О. Попелюшко наголошено, що повноваження слідчого судді, враховуючи їх обширність та різноплановість, в теорії і законодавстві виглядають як «збірні» і законодавцем виписані відповідно до кожної окремої кримінальної процесуальної ситуації чи групи подібних (аналогічних) ситуацій), тобто є багатофункціональними і значною мірою відповідають структурі КПК України – розділам, главам, параграфам, статтям і нормам статей [11]. Слід наголосити, що слідчий суддя має право відповідно до КПК України на самостійне проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема : допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 255 КПК України) та проведення допиту і впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК України [1]. Таким чином, враховуючи дискусію понятійного апарату щодо «судового контролю», в якій прийняли участь вчені : А.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, І.Я. Корсун, Д.П. Кисленко, О.В. Войтов, М.М. Ковтун, а також й Р.І. Тракало, який сам прийняв в ній участь та узагальнив основні наукові точки зору вищезазначених вчених [4, с.122-123], а також за результатами нашого дослідження пропонується дефініція «судового контролю» слідчим суддею в такій редакції : *«це окрема процесуальна функція представника судового органу – слідчого судді відповідно до територіальної юрисдикції у визначеному законом часі проведення досудового розслідування з виконання повноважень щодо контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, прийняття процесуальних рішень, з метою забезпечення його засад і виконання завдань статті 2 КПК України, що не пов'язано з безпосереднім відправленням правосуддя і вирішенням кримінального провадження по суті»*. Крім вказаного, у КПК України не має тлумачення поняття «підозри» або «повідомлення про

підозру», з приводу чого, продовжується наукова дискусія. При дослідженні проблем, пов'язаних з повідомленням про підозру особам, які обіймають особливо відповідальне становище, більш поширено дала визначення цьому інституту О.В. Капліна, яка визначила : *«що це процесуальна дія, яка складається із певних етапів, кожен з яких має своє призначення, та без яких неможливо досягти мети повідомлення»* [12, с. 74-81], однак воно, на нашу думку, є дещо вузьким. Тому, з цього питання, на нашу думку, слід виходити із напрацьованої за понад 10 років дії правозастосовної практики та вимог КПК України і Головного слідчого управління Національної поліції України, при одностайній позиції прокурорів, (як процесуальних керівників досудового розслідування», згідно яких повідомлення про підозру особі здійснюється лише при наявності усіх зібраних і можливих доказів та підстав у кримінальному провадженні, що є кінцевим результатом досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення, який передує закінченню розслідування [13, с. 204-211]. На сьогодні ж, законодавець штовхає слідчого, дізнавача на наявні порушення закону, при яких ймовірний підозрюваний після реєстрації заяви і повідомлення в ЄРДР, при першопочаткових діях із за відсутності доказів, допитується лише у якості свідка, тому при цьому порушуються права і свідка, і підозрюваного. При такій слідчій ситуації, допитувана особа у якості свідка попереджається про кримінальну відповідальність за надання неправдивних показань, на відміну від підозрюваного, який про вказане не попереджується. Таким чином, з метою забезпечення засади законності та рівності перед законом і судом (п. 2 і 3, ч. 1 ст. 7 КПК України) [2] та подальшого удосконалення алгоритму дій слідчого і дізнавача, на підставі вищезазначеного, слід уточнити унормування положення про час коли особа стає підозрюваною і процесуальний механізм його допиту, проведення інших слідчих (розшукових) дій, зокрема й на початковому етапі [13, с. 204-211].

Іншою доктринальною вимогою судового контролю є перевірка слідчим суддею «обґрунтованості» повідомлення про

підозру особі, про що звертається увага й у Рішеннях ЄСПЛ. Так, у рішенні ЄСПЛ від 21.05. 2011 року «Нечипорук, Йонкель проти України» визначено, що цей термін означає наявність фактів або відомостей, які здатні переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа могла вчинити це правопорушення. Від сукупності обставин провадження залежить, що саме можна вважати обгрунтованою підозрою. При цьому така підозра не може ґрунтуватись лише на тому, що особа вчинила в минулому правопорушення, навіть аналогічне [14]. Аналогічне рішення прийнято ЄСПЛ й по справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28 жовтня 1994 року [15] в якому висловлено як розуміти поняття «обгрунтованості» підозри. Згідно наукової позиції Л.І. Аркуши, Ю.П. Аленіна, В.К. Волошина та ін., яку ми підтримуємо, підозра буде вважатись обгрунтованою лише у випадку, коли ґрунтується на відомостях, що об'єктивно пов'язують підозрюваного із вчиненням кримінальним правопорушенням. Це означає, що у дізнавача, слідчого, прокурора мають бути докази, які вказують на причетність особи до вчинення кримінального правопорушення (показання свідків, потерпілих, речові докази, протоколи слідчих дій тощо) [16, с. 62-63], що ми підтримуємо. Поняття «судового контролю» і «обгрунтованості» напряду відносяться також, як до процесуального механізму повідомлення про підозру особі, так і до застосування передбачених КПК України видів запобіжних заходів, що корелюється і доповнює одне одного. Приймаючи участь у дискусії з вказаних питань, О.М. Бондаренко зазначив, що віднесення прийняття процесуального рішення (ухвали) про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі й запобіжних заходів, до виключної компетенції суду відповідає європейським правовим стандартам у галузі прав людини. При обґрунтуванні вказаного, він навів рішення ЄСПЛ у справі «Клас та інші проти Федеративної Республіки Німеччини», в якому зазначено, що принцип верховенства права виходить, зокрема, з того, що втручання органів виконавчої влади у права окремих осіб повинно перебувати під ефек-

тивним контролем, який, звичайно, має забезпечуватись судовою системою. Судовий контроль надає найкращі гарантії незалежності, неупередженості та належної процедури. На підставі цього, він наголосив, що положення чинного КПК України в цій частині повністю відповідають європейським правовим стандартам [17, с. 99], що ми підтримуємо.

Після повідомлення про підозру КПК України вимагає вирішити й питання про застосування передбачених ним запобіжних заходів, куди входять й питання затримання особи. Так, на виконання положень ст. 42 і ч. 2 ст. 276 чинного КПК України, для забезпечення і реалізації прав підозрюваного, слідчий, а дізнавач відповідно до ч. 1 ст. 298-4 КПК України, зобов'язані невідкладно, після повідомлення особі про підозру у письмовій формі (ст.ст. 277 і 278 КПК України), при цьому ознайомити підозрюваного про його кожне з процесуальних прав, із детальним роз'ясненням і зрозумілою мовою (поясненнями) кожного з положень підозри, відповідно до вимог ч. 2 ст. 20 та ч. 3 ст. 276 КПК України. Крім цього, згідно положень ч. 4 ст. 213 КПК України деталізовані положення прав при затриманні особи, при якому, особі також повинно бути роз'яснено його право на отримання медичної допомоги. На підставі вказаного, було б доцільним об'єднати ст.ст. 42, 276 і 298-4 (особливості повідомлення підозри – дізнавачем по кримінальним проступкам) КПК України в одну, щоб не було посилань однієї статті на іншу в різних статтях, що є одним із недоліків та незручностей цього кодексу при його використанні у правозастосовній діяльності, в освітньому процесі та ін. [13; с. 204-211]. Обґрунтовуючи доцільність вирішення проблемних питань з удосконалення судового контролю слідчим суддею при цьому, необхідно звернутись й до Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 04 квітня 2013 р. № 511-550/04-13 в якому

було зазначено, що вирішуючи питання про застосування, продовження, зміну або скасування запобіжного заходу при розгляді відповідних клопотань, слідчий, суддя, суд щоразу зобов'язаний перевірити наявність підстав і мети застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні, встановлювати обґрунтованість таких підстав з огляду на фактичні дані, а також установлення конкретних обставин кримінального провадження [17; 10, с. 219], що ми підтримуємо і вважаємо за доцільне додати, що це відноситься й до інших заходів забезпечення кримінального провадження за дозволом про що звертаються з клопотанням до слідчого судді відповідні посадові особи.

Про соціальне поблажливе і правове значення захисту прав неповнолітніх і обов'язкову участь захисника визначено в багатьох наукових дослідженнях. Зокрема, як зазначає А.Б. Романюк, обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні є проявом особливості забезпечення неповнолітнім його прав, зокрема на захист, що викликано специфікою його процесуального статусу, в основі якого лежать вікові особливості психофізіологічного розвитку неповнолітніх [19, с. 4; 15]. І якщо з цього питання в КПК України в основному вирішено, то щодо участі законного представника, у разі, якщо такі процесуальні обов'язки не можуть виконувати його батьки (усиновлювачі), є наявні проблемні питання щодо їх регламентації. На нашу думку, положення ч. 2 ст. 44 КПК України з цього питання повинні бути більш розширені та уточнені. Крім цього, потребує свого удосконалення й положення ч. 5 ст. 44 КПК України, оскільки процесуальні повноваження, права і обов'язки законного представника неповнолітнього, як і законного представника неосудної неповнолітньої особи не визначено та неунормовано. Якщо доросла особа, або неповнолітній вчинив суспільно небезпечну дію (бездіяльність) у стані неосудності, то їм не повідомляється про підозру, а по закінченню досудового розслідування слідчим, дізнавачем складається клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Крім цього, до неповнолітніх

вчинивших кримінальне правопорушення, слідчим, дізнавачем складається клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру і як і клопотання щодо застосування примусових заходів медичного характеру, направляються для затвердження прокурору, або останній самостійного складає їх і скеровує до суду [1] щодо можливого їх застосування, з метою недопущення в подальшому неповнолітніх, вчинивших злочинні діяння, до лав професійних злочинців. Іншим проблемним питанням є залучення у кримінальний процес психолога, педагога, та лікаря в якому приймає участь неповнолітній на підставі положень ст. 71 КПК України. Як свідчать результати нашого анкетування слідчих і дізнавачів, залучення таких спеціалістів здійснюється ними по такій категорії кримінальних проваджень лише у 22-27%, що нашу думку не сприяє ефективному досудовому розслідуванню, зокрема з метою знаходження належного психологічного контакту, попереднього встановлення психічного стану та вад неосудної особи, обрання певної тактики проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім та ін. Крім цього, як свідчить правозастосовна діяльність, при визначенні психологічного стану особи та вирішення питання неосудності особи, у Законі України «Про судову експертизу» [20 ???] (який є досить застарілим), окрім призначення судової психіатричної експертизи, не встановлено орієнтовного переліку взагалі видів експертиз й для розслідування інших видів кримінальних правопорушень, зокрема й новітніх. У той же час, встановлено правозастосовну практику, згідно якої відносно неповнолітніх проводяться судово-психологічні (6, 1%) та комплексні психолого-психіатричні експертизи (93,9%), вказані види яких підлягають унормуванню [21, с. 159-160]. Дозвіл на проведення вказаних стаціонарних видів психіатричних експертиз (які проводяться в закритих психіатричних закладах) для вирішення питань неосудності, як дорослим, так і неповнолітнім, дає слідчий суддя, який перевіряє обґрунтованість їх призначення, оскільки вони тимчасово обмежують права особи у вільному пересу-

---

Дискусії, обговорення, актуально

ванні, волю та ін., тобто здійснює судовий контроль й з цих питань.

У дискусії з піднятих питань щодо удосконалення судового контролю в досудовому розслідуванні, В.А. Завтур зазначає, що «процес реформування інституту судового контролю триває, і пошук шляхів його вдосконалення залишається пріоритетним напрямом вітчизняної кримінальної процесуальної доктрини... Вказане підтверджує необхідність подальших пошуків оптимізації та вдосконалення кримінальної процесуальної діяльності слідчих суддів у частині здійснення судового контролю в кримінальному провадженні» [22, с. 19], що ми підтримуємо, оскільки нами в статті, поряд з іншими вченими піднята низка наявних проблемних питань які вимагають свого вирішення та продовження досліджень або наукових вивчень й з цього напрямку.

Констатуючи актуальність та перспективність удосконалення судового контролю у кримінальному провадженні, слід підтримати наукову позицію Р.І. Тракало, який наголошує, що судовий контроль є невід'ємною і важливою частиною забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки саме він перебуває в центрі правового поля, на якому безпосередньо і практично реалізуються вимоги та обмеження, закріплені в кримінальному провадженні У зв'язку з цим сьогодні одним із першочергових завдань практичних працівників та науковців є створення такої моделі судового контролю за досудовим розслідуванням, яка буде відповідати засадам правової держави та стане запорукою захисту конституційних прав і законних інтересів учасників кримінального провадження від зловживань органів досудового розслідування [4, с. 121].

Висновок

Проведене нами дослідження та інших вчених і практиків свідчать про актуальність піднятих проблемних питань при повідомленні особі про підозру, обранні при цьому запобіжних заходів та при забезпеченні і реалізації прав неповнолітніх, про що, зокрема зазначається у рішеннях ЄСПЛ.

У попередній статті за цей рік [13, с. 204-211] автор вже піднімав питання удосконалення термінологічного апарату і запропонував визначення поняття «повідомлення про підозру» та проблемні питання з цього напрямку. Про вказане свідчить і національна правозастосовна практика. З'ясовано, що підняті проблемні питання призводять до неоднозначності в розумінні окремих положень КПК України та негативно позначається на його правозастосуванні, напрацюванні доктринальних положень і в напрямках наукових досліджень з такої тематики. У цій статті автором запропоновано поняття *судового контролю* при повідомленні про підозру, застосуванні запобіжних заходів при цьому, дотриманні та реалізації прав неповнолітніх у досудовому розслідуванні та напрацьовано пропозиції щодо окремих напрямів його реалізації в теоретичному, прикладному сенсі та щодо законодавчого удосконалення окремих положень чинного КПК України. За результатами дослідження з'ясовано, що певні доречні і раціональні рекомендації для застосування у правозастосовній діяльності слідчому, дізнавачу, прокурору слід враховувати з практики і рішень ЄСПЛ.

Література

1. Бойко В. Нова Конституція та судова влада. *Право України*. 1997. № 1. С. 16.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 5 травня 2022 р. Київ. Паливода А.В. 2022. 496 с. (Кодекси України).
3. Капліна О.В. Міжнародні-правові стандарти захисту прав потерпілих в кримінальному процесі : інтерпретація і проблеми імплементації в національне законодавство України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1-2. С. 223.
4. Тракало Р.І. Судовий контроль за діяльністю органів досудового розслідування. *Європейські перспективи*. 2013. № 3. С. 120-124.
5. Гловюк І.В. Судова діяльність у досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.09). Одеська національна юридична академія. Одеса. 2009. 20 с.

6. Лисюк Ю.В. Слідчий суддя як гарант прав людини в досудовому провадженні. *Право та державне управління*. 2014. № 1-2. (14-15). С. 119-120.
7. Маляренко В.Т., Вернидубов І.В. Прокурор у кримінальному судочинстві : деякі проблеми та шляхи їх вирішення. Київ. Юрінком Інтер. 2001. С. 8-9.
8. Середа Г.П. Контроль суду за діяльністю органів досудового розслідування : матеріали круглого столу «Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві» (м. Харків, 7 жовтня 2011 р.). Київ. ФОП Ліпкан О.С. 2011. С. 14-18.
9. Удалова Л.Д., Корсун В.Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ. Вид. дім «Скіф». 2012. 168 с.
10. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування : проблеми теорії та практики : монографія. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2018. 448 с.
11. Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінальному провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія Право. 2014. № 1 (9). URL: <http://ij.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14pvoukr.pdf>.
12. Капліна О. Повідомлення про підозру : протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. *Юридичний журнал «Право України»* (україномовна версія). 2017. № 12. С. 74-81.
13. Юхно О.О. Окремі питання повідомлення про підозру особі у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень. *Наше право*. 2023. № 1. С.204-211. 14.
14. Справа «Нечипорук, Йонкало проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 21.04.2011р. <http://www.echr.ru/dokumets/doc/2461476/246147>. Нт
15. Рішення у справі від 28 жовтня 1994 року «Мюррей проти Сполученого Королівства» (Murray v. the United Kingdom), п.55, Series A, N 300-A URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag17-k3
16. Аркуша Л.І., Ю.П. Аленін, В.К. Волошин та ін. Доказування у сучасному кримінальному провадженні: навчально-методичний посібник. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. Фенікс. С. 62-63.
17. Бондаренко О.М. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичні науки. Електронний журнал*. 2014. №2. С. 99.
18. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України від 04 квітня 2013 р. № 511-550/0/4-13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 3. С. 9-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2013_3_4.
19. Романюк А.Б. Проблеми захисту неповнолітніх у кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків. 2004. С. 4-15.
20. Закон України «Про судову експертизу»
21. Строк І.А., Юхно О.О. Основи методики розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання : монографія. Харків. Факт. 2022. 204 с.
22. Завтур В.А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2017. С. 19.

Yukhno Oleksandr Olexandrovych,

Professor of the Department of Criminalistics, Forensic Science and Premedical Training, Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs

PROBLEMATIC ISSUES OF IMPROVING JUDICIAL CONTROL OVER THE VALIDITY OF NOTIFYING A PERSON ON SUSPICION, CHOOSING PREVENTIVE MEASURES AND ENSURING MINOR RIGHTS

The article retrospectively examines the existing theoretical, legislative and law enforcement issues related to improving

judicial control in pretrial investigation with a view to ensuring the rights, freedoms and legitimate interests of all participants to criminal proceedings, in particular, the issues of serving a person with a notice of suspicion, ensuring and exercising the rights of minors, criminal proceedings measures and other issues of interaction between investigators, detectives and prosecutors in criminal proceedings sphere. There was a scientific discussion about issues raised, which contributed to the scientific research and analysis of the scientific positions and representatives of scientific schools in the research area and the authors own scientific position and direction. It is established that the current criminal procedure legislation and the theoretical doctrine lack a terminological and substantive definition of the concept of judicial control, and therefore, based on the results of the research, the author suggests the concept of judicial control which is recommended for discussion by the scientific community. The author separately examines the procedural features of investigating judges powers, judicial control over the validity of serving a person with a notice of suspicion and selecting certain types of preventive measures

provided for criminal procedure legislation. Considering the lenient State`s attitude to young people and prevention of their joining the ranks of professional criminals, the author examines the relevant and essential issues of ensuring judicial control over the observance by investigators, detectives, and prosecutors of the principles of legality, the rule of law, and the exercise of rights, freedoms and legitimate interests of minors in pretrial investigations. In the process of research, the author uses the provisions of international legal acts and judgments and case law of the European Court of Human Rights which have become part of the national legislation of Ukraine and are binding on law enforcement officials and judicial authorities, as well as on academic research. The author makes a general conclusion about the relevance and timeliness of the problematic issues discussed in the article and the ways, suggestions and recommendations for their solution.

Keywords: investigator, coroner, prosecutor, pre-trial investigation, criminal proceedings, suspicion, judicial control, improvement, problems, juvenile, rights, defence counsel, notice of suspicion, procedural.